
Helena Ložar-Podlogar
Tudi Hacquet naj bi bil del kulturne dediščine!

B. Hacquet: Veneti – Iliri – Slovani. Poslovenil in priredil Rasto Švajgar. Nova Gorica, 1996. Izdal in založil Branko d.o.o. Nova Gorica. 200 strani.

Pa začniva pri »humorji«!

Ne daleč od ceste proti morju živi kmet, ki ima veliko veselje tudi s čebelami. Te drobne, neutrudne žuželke mu vsako leto naberejo toliko medu, da ga je preveč za družino, sorodnike in prijatelje; marsikak tolarček mu pade tudi v mošnjiček. Pa si misli umni čebelar: »Povej ljudem, da se pri tebi dobi med!« In ob prometni cesti kmalu za tem že stoji tabla z napisom MED in puščica kaže v smer domačije. Pa se spomni umni čebelar, da tujci ne bodo razumeli te staroslovanske besede. Pri sosedovem študentu pogleda v slovensko-nemški slovar pod besedo »med« in na tablo hitro pripiše ZWISCHEN.

Nesrečni čebelar ni prodal nič več medu. Naš poslovenitelj in prireditelj pa je morda razmišljal podobno, vendar bolj zvito: Danes vse govori o VENETIH, to je aktualna tema in knjiga bo šla »za med«! Pa pogledajmo, če res! Prebiram stran za stranjo in veselje do humorja me zelo hitro mine.

Za znanim nam avtorjem povsem neznan »poslovenitelj« in prireditelj, ki pa se nam tam na koncu knjige, kar od strani 194 do 196, v poglavju »Predstavitev prevajalca«, tako temeljito predstavi, da bi skoraj o njem vedeli več, kakor o slavnem Baltazarju Hacquetu: predstavi nam svoje prednike in sorodnike in celo profesorje (pa nisem povsem prepričana, da bi mu bili za to hvaležni, prav gotovo pa s tem svojim delom ni naredil posebne usluge svojemu profesorju slovenskega jezika), pove, da je fizik, radiotehnik, energetik itn. Ve pa tudi, da sta »V Narodnem muzeju v Ljubljani ... spravljena še dva originala knjige Veneti (!) - Iliri - Slovani« (str. 190) in tudi to, da »je bilo raziskovanju Hacquetovih aktivnosti doslej posvečeno premalo pozornosti« (prav tam). Ne ve pa, da je v Traditiones 3/1974, v Zborniku Inštituta za slovensko narodopisje na str. 17–68 Vilko Novak objavil obsežno in temeljito razpravo Balthasar Hacquet in slovenska

ljudska kultura, še več – razprava je celo ponatisnjena v njegovi knjigi Raziskovalci slovenskega življenja (Ljubljana, 1986, 60-123), mimo katere ne more niti prevajalec, niti »prireditelj«*–* Hacquetovega dela. Tam so obravnavana tudi vsa etnična imena, katere naš prireditelj zelo po svoje uporablja – nikjer v izvorniku ne najdemo npr. imena *Veneti*, ki ga R. Š. nesramežljivo uporablja tudi v besedilu »prevoda«. Kako je pa precej prosto prevajal, prizna pa kar sam: »Tudi je izgradnja stavka največkrat predolga, z nekaj dolgimi odvisnimi stavki. Zato je bilo primerno daljše sestavke (!) razdeliti in smiselno prirediti«*–* (str. 189) – mi pa naj zdaj iščemo od »sestavka«*–* do stavka (le v čem je razlika?!) to njegovo »prirejanje«, pač na način, kakor je iz »*Wenden*«*–* drzno »priredil«*–* *Veneti*. Še dalje gre naš »prireditelj«*–*: »Današnja slovenščina je že tudi v mnogočem drugačna od one mojih staršev in učiteljev. Da skok v sedanji čas ne bi bil prehud, sem ostal nekje v sredini, pri načinu izražanja v moji mladosti«*–* (ravno tam) – hvaležen predmet npr. za Janeza Gradišnika in še koga....

Pa poglejmo le na kratko sestavo in »prireditev«*–* knjige! Prevod Hacquetovega dela obsega od 57. do 187. strani, prirediteljevi dodatki pa so na straneh 2 do 56 in 188 do 196, torej je razmerje 130 proti 62. In kateri ter kakšni so ti prirediteljevi dodatki? Za večpomenskim *Posvetilom Idriji – ad usum delphini –* na str. 2 najdemo na str. 4 posnetek naslovnice prvega zvezka Hacquetove knjige, ki že sam dokazuje, da se ga prevod ne drži, saj prvih štirih besed v naslovu »prevajalec«, ki si lasti tudi pravico prirejevalca, sploh ni upošteval – nadomestil jih je pač s kričečim nadomestilom, na prvem mestu prirejenega prevoda: VENETI ... Naslednje tri strani brez strokovnih razmišljanj o Hacquetu – »našem sodobniku«*–*; je napisal idrijski psihiater dr. J. Felc.

Brez pojasnila sledi geografska skica »Oglejski patriarhat v 5. stoletju«*–* z nekaterimi krajevnimi imeni, med katerimi pa se je v Scarabantia izmuznil c (današnji Sopron). Zdaj šele, na str. 9, sledi prevod naslovnice, brez oznake zvezka in kraja izdaje, nato pa kar vmes prirediteljev stavek, da »Knjigo je s posebnim posvetilom naslovil na cesarja Franca drugega ...«*–* brez prevoda začetka tega posvetila, nakar sledi besedilo posvetila (vmes podoba ljubljanskega liceja in stolnice po Goldensteinovi risbi).

In zdaj se vrine »prevajalec in prireditelj«*–* kar v avtorjevo besedilo s kratkim poglavjem: *Kje smo in kdo smo?* (str. 12) v časnikarskem jeziku »svoje mladosti«*–* (in tu šele zvemo, zakaj karta: »Že pogled na stanje tega ozemlja iz petega stoletja ...«*–* in Pavel Diakon se tu podomači v »diakon Pavle«, na sledeči strani pa je že Pavel).

Sledi poglavje *Prostor zgodovinskega dogajanja* (str. 13–15), kjer bi mogli razpravljati o večkrat ponavljani trditvi, da »se je tudi naš narod izoblikoval šele v 19. stoletju. Zgodovinarji bodo in so že povedali tudi svoje o Karantaniji kot prvi slovenski državitin. Nihče ni trdil, da »Slovenija in Slovenci ... obstajajo od vekomaj ...«*–* in sporno ali nedokazano je tudi vse drugo, kar Š. očita slovenskim učbenikom zgodovine. Nihče se menda doslej ni odpovedal Valvasorju!

Zdaj šele sledi prirediteljeva *Beseda o avtorju* (str. 16–21) po J. Westru, brez poznavanja novejših Novakovih dognanj. Tu razvija svoje etnično znanje ob Hacquetovem imenu, češ da je bil »po krvi tudi Britanec na sedanjih francoskih tleh«*–* (=Bretonec iz Bretanje) in izvaja njegov priimek iz besede (v katerem jeziku? brez kake navedbe vira) *hackett* = koprivovec, odkoder pride do bresta in hrasta ... Tu nam prireditelj prvič v H. besedilu vsiljuje obliko »Krajnsko«*–* (poleg Salcburško). Tu zvemo, da »Leta 1801 (!!) je v Leipzigu v nemščini izdal knjigo, ki je sedaj prvič prevedena ...«*–* in »Že naslov knjige hoče povedati, da so bili Veneti prvotni zahodni, Iliri prvotni srednji in Slovani prvotni vzhodni staroselci naselij, kjer se je slovenščina utrdila in ostala«*–* (21).

Naslednjih deset strani prinaša posnetke iz Hacquetove *Oryctographiae Carniolicae*, nato geografsko skico Srednje Evrope v 18. stoletju, na petih straneh »V kratkih izvlečkih posnemam glavne misli- iz *Oryctographiae*, na str. 42 *Zgodovinski koledar iz obdobja B. Hacqueta*, naslovnici obeh delov Linhartovega *Poskusa zgodovine Kranjske*, ki jima sledi iz slovenskega prevoda tega dela odlomek iz »uredniških opomb in napotkov *Boga Grafenauerja*«, pri čemer ni označeno, do kod segajo njegove besede in kje začne o Linhartu govoriti R. Švajgar. Na strani 46 sledi – verjetno trije odstavki – Alfonza Gspana o Linhartu in Zoisu, nakar prireditelj: »Predno (!) prične bralec čitati tekste o Venetih ..., naj si najprej prečita prvo Linhartovo knjigo ... V spodbudo (tako!) navajam naslove razdelkov in značilnih obdobj ... «: do str. 50, kjer prireditelj nadaljuje: »Izvirnejša in bolj terenska so dognanja Hacqueta, kot svetovalca Linhartu ... Hacquet ni bil zgodovinar ... tako da njegove zvezke po letu 1800 ... lahko smatramo bolj kot dodatek k že objavljenim podatkom s strani (!) Linharta deset let prej.«

Nato R. Š. navaja »razdelke in poglavja druge Linhartove knjige do vštete strani 53. Prireditelju se je zdelo potrebno, napisati poglavje *Doba Valentina Vodnika* (strani 54–56). Tu spet posnema iz Lončarjevega Političnega življenja Slovencev, » ... ki naj bi prispevali bralcu Hacquetovih pogledov na naše takratne razmere nekaj osnovnih podatkov iz dobe Vodnika.«

In zdaj se menda na strani 57 začne prevod Hacquetovega dela z naslovom: **Slavus – Venedus – Illyricus**. Wenden. Illyrer und Slaven. (Tu ni slovenskega prevoda). Za *Uvodom* sledi (Prvi del) *O Venetih ali Slavencih*. Naslove poglavij o posameznih etničnih skupinah Švajgar ne sloveni dosledno, ker piše *Ziljani*, ne *Silauci* in tako vsa druga imena v današnji obliki – toda dosledno piše *Krajnci*, česar pa tu ne utemelji, v zadnjem stavku »*Pripisa o ugotovitvah v času priprave knjige za tisk*« pa le pove: »Dosledno sem uporabljal Hacquetovo obliko pisave za Krajnce, Gorence in Dolence, kar bi lahko kazilo sodobno izražanje. Hotel sem opozoriti na Hacquetovo razumevanje izvora besed.« (stran 190). To je le ena od dvoumnih prevajalčevih nedoslednosti: prevod mora v današnji jezikovni obliki podati natančno vsebino izvirnika tudi glede osebnih, krajevnih in etničnih imen. Z Veneti šari prireditelj dosledno in kar poprek, npr. v poglavju o Ziljanih prevaja »Venetsko Marko – Windische Mark« (stran 67) itn. Na pravopis, ločila, se kar nič ne ozira, kot bi bil hotel uveljaviti »jezik svoje mladosti« – z napakami tedanjih šolskih nalog ... Célo razpravo bi bilo moč napisati o jeziku te knjige, navedimo pa le mimogrede nekaj primerov, npr. dosledno piše kar *filc* za polst, klobučevina, rudeč, rujav, nek namesto neki, ljudje »živijo veselo ... na svežem zraku in vodi ...« (stran 73), podružnice imenuje templje – »... k občini sodi še 7 do 9 templjev,« ... » ... ni prenočišč, le božji hram, ...«, kjer verniki »... poslušajo preroke« (stran 76), v prejšnjih (!) časih, med Krajnci je »tudi nekaj ljudi z glavo, toda ne na polju literature« ... , je blo narejenega več, (stran 81), kdo je Dalmatinus?!, verno namesto zvesti, »oriktografije« kot naslov knjige ponovno z malo začetnico (stran 82, 83), »Shapel nenavadno povdarijo belino... , je kovinski venček... posut z na zlato svetečo sljudo...«, trgovanje izven dežele, prečno preko tilnika, ... pri »Krajnicah ... srajca sega komaj preko želodca«, (čez trebuh pač), in je tako drobno nagubana, da »dovolj podpre tudi razvita prsa.« (stran 83), pri odklanjanju (!) vsake druge pomoči (str. 91). »Nisem uspel prav dognati« je prevod Hacquetovega pojasnila »Ich konnte nie recht erfahren...« (str. 99), pri Vipavcih: »Dialekt njihovega vendskega jezika ... (str. 107) ima precej italijanskega vpliva«, tarnjajoče (!), otočani iz (!) Jadranskega morja, ... iz Krka (str. 112), Tudi Kočvarji govorijo na »venetski način« (str. 113), so marljivi na (?) izdelkih iz lesa, koncem, predno, izbira s strani fanta (str. 140) itn., itn., preveč, preveč, da bi človek vse našteval, saj bi nastalo novih 198 strani, preveč

je narejene nepopravljive škode in samo škoda je, da ne vemo za ime recenzentov, ki jih zahtevajo celo za izdajo knjig velikih strokovnjakov in za ime lektorja (pa saj ga verjetno sploh ni bilo).

Samo nekaj prevajalsko-prirejevalskih ocvirkov si pogledjmo kar iz poglavja o Ziljanih. Njim sem nekoč posvetila kar precej časa. Najprej: Hacquetove napake, ki jo je že prej omenjeni Josip Wester v svojem prevodu vestno popravil, namreč, da je to »slovensko pleme ... prodrlo najdelj na vzhod Evrope...» (tako naš prevajalec, ki na tem mestu slučajno ni bil tudi prirejevalec, da bi »vzhod« popravil v »zahod«), R.Š. preprosto ne opazi, zato pa Hacquetov prevod imena reke Zilje (Sile) kot Gewaltbach nasilno prevede še v slovenski Močni potok. Ne bom ponavljala lepega, tekočega Westrovega prevoda prav tega poglavja, škoda je časa in papirja, za prepisovanje Švajgarjevega. Da pa prireja tudi zaradi svojega neznanja jezika, pa samo primer:

Hacquet: »Da sie im Kalkgebirge wohnen, so sind sie ohne Kröpfe oder sonstige Ungestalthheiten, womit ihre Nachbarn in Norden oder die Kärntner so sehr behaftet sind, daß das Volk meistens blödsinnig davon wird ... »

Švajgar: »Ker prebivajo v apnenčastem gorovju, nimajo golšavosti in drugih nakaz, *pri čemer (!)* pa so njihovi sosede na severu oziroma Korošci *zelo obremenjeni in so ljudje pogosto tudi prismuknjeni od tega ...*» In naprej:

Hacquet: »Da nun die Kärntner in dem Granit- Schiefer- und Thongebirge nicht so aufgeweckt, als diese Winden sind, so werden letztere von solchen für schlaue und tückische Menschen gehalten, die viele Gewandtheit im kleinen Handel zu bevortheilen haben. Ganz unrecht hat der Kärntner nicht (denn ein kleiner Diebstahl traf mich selbst einmal bey ihnen – tega dela R.Š. sploh ni prevedel – op. H.L.P.) *aber warum sagt das der Italiener und Krainer nicht von ihnen ohne Zweifel, weil sie nicht so leichtgläubig wie erstere sind, und aus dieser Ursache verachtet der Winde und Krainer den Kärntner, denn wenn er einen als Tölpel schimpfen will, so sagt er zu ihm: Ty Koroshz (du Kärntner)*»

Švajgar: »Prav dejstvo da so Korošci, živeči v granitni, sljudasti in glinasti pokrajini, slabše razviti kot Veneti, *je povod* za prekanjenost in potuhnjenost. To prinaša določene navade pri malih kupčijah. *Nekaj takega ugotavljajo tudi Italijani in Krajnci, zato Veneti ali Krajnci ozmerjajo kakega tepca, tako, da mu rečejo - ti Korošč - Ty Koroshz, Du Kaerntner.*» (Tako, dobesedno, ločila postavil R.Š.! Kurziva pa je moja, da s tem poudarim vsebinsko napačen prevod. Hacquet, ki je sam bil tudi okraden, ugotavlja ravno nasprotno in se sprašuje: »... toda zakaj *ne trdita* tega o njih ne Italijan ne Kranjec? Nedvomno, ker nista tako lahkoverna, kakor so oni Korošci. Prav zaradi tega zaničujeta Ziljan in Kranjec Korošca. Če hoče koga opsovati kot tepca, mu reče: Ti Korošec...!) – Pa o svatbi: Hacquet uporablja simboliko, ko pove, da se pri izbiri neveste fant ravna po *pravilu sejalca*, tj. *da ne seje semena na isto njivo, kjer je zraslo. Fant in dekle pa si poiščeta svojega druga večidel v drugi vasi.* Pri Švajgarju pa beremo, da *»ne uporabijo semen iz njive, kjer je bilo pridobljeno. Fant in dekle si zato išče primerno seme (!) v drugi vasi...»* (kakor da bi šlo za umetno oploditev!) Končala bom: samo še ena neprebavljiva »solata«. Hacquet nam lepo pove, da so proščenja za Ziljana nekaj posebnega in se nanj zelo skrbno pripravljajo, posebno dekleta: umijejo si vse telo, spodnji del pa si zdrgnejo s slamo in grobimi brisačami, da »gledalci drugi dan še vse rdeče vidijo. To pa je možno zaradi njih skrajno kratkih kril, ko je med plesom in poskakovanjem ves spodnji del izpostavljen pogledom ...» S Švajgarjevim žegnanjskim zalogajem pa ne vemo, kaj bi: »... Žegnanja pri tem venetskem ljudstvu praznujejo na prostem z gostijami in plesom, Priprava ženskega spola (!) začne že na predvečer z umivanjem in čiščenjem

celega telesa, pri čemer si dekleta nadrgnejo spodnji del telesa s slamo in grobim blagom, tako da so še ves naslednji dan čisto rudeča (!) na pogled. Če pravim na ogled vsem,(!) to pomeni (!) da je njihova noša zelo kratka in je pri živahnem plesu in poskakovanju spodnji del vsem na očeh. Venetka pri tem ni prizadeta niti najmanj, vse bolj izgleda kot priprava z namenom, (!) da bo opažena... (dobesedno tako, vključno z ločili!). Zamolči pa Hacquetovo opombo, da je to stara šega in se nobenemu domačinu ne zdi nespodobna.

Toliko samo za primer, se pa v vseh poglavjih nadaljuje na enak način.

Posebnost je tudi bibliografija Hacquetovih spisov z naslovom: *Hacquetov opus* (191 - 193): Iz nje ni razvidno, kdaj gre za samostojno delo in kdaj za objavo v časopisu; kraji so navedeni v slovenski obliki - včasih tudi kar naslovi: O cinobru, 1782, Pisma dr. Reineggs-u, Manjši prispevki, 1788 itn. Ob koncu prizna: »Podatki so iz biografskega leksikona (katerega?), kjer je na strani 286 napisano: Pod 62 - to je knjiga, ki jo ima bralec v rokah - navedena knjiga ni menda nikjer ohranjena ...»

Težko in neprijetno je pisati o pričujoči knjigi, saj moramo povedati, da se prireditelju in prevajalcu kljub dobremu namenu delo ni posrečilo. Človek iz tehničnih strok bi bil moral vedeti, da se brez posveta z ljudmi iz stroke tega dela nikakor ne bi smel lotiti prevajati in komentirati. Kaj bi dejal nekomu iz humanističnih strok, ki bi se bil drznil prevajati tehnično delo s takim nepoznavanjem vsega, kar je v njem, tudi ne orodja - jezika?! Prevajalec in prireditelj tega nenavadnega »cvetobera« - da ne uporabimo slabše besede za vse, kar je zneseno v njej od vseh strani - naj si po premisleku odgovori sam. In naj pazljivo prebere razpravo Vilka Novaka ter jo primerja s svojim spačkom - in še enkrat z izvornikom. Naloga, tj. pošten prevod Hacquetovega dela, ostane še naprej odprta in pereča.